

DE DIENDE Kerk

Beleidsnotitie diaconaat van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, vastgesteld door het Collegiaal Bestuur op 19 oktober 2017.

Inleiding: opzet en werkwijze

In het Beleidsplan 2015-2020 dat op 21 november 2015 door de Synode werd aangenomen, stelde het Collegiaal Bestuur over diaconaat onder het kopje 'Opdracht' (Synodeagenda p. 81):

“Binnen de Oud-Katholieke Kerk geven wij invulling aan diaconaat door onze gelovigen op te roepen tot een actieve opstelling in de maatschappij. We stimuleren parochies zich te verbinden aan een concreet diaconaal project – ver weg of dichtbij. In verschillende parochies zijn reeds diaconale projecten gaande. Gedurende deze beleidsperiode zal een evaluatie van de werkzaamheden van de Missie Ste Barbara, de Missie St Paulus en de plaatselijke diaconale projecten alsmede hun onderlinge relaties plaatsvinden.”

In hoofdstuk één worden de antwoorden samengevat die parochies en staties hebben gegeven op een rondvraag van het CB. Deze samenvatting biedt niet alleen een overzicht van wat er op plaatselijk niveau in de parochies en staties aan diaconale activiteiten wordt ontplooid, maar weerspiegelt ook positieve en negatieve ervaringen die kunnen worden uitgewisseld. En passant geeft de samenvatting ook inzicht in wat men aan de basis van de landelijke kerk verwacht.

In hoofdstuk twee wordt aandacht besteed aan het binnen- en buitenlandse diaconale werk zoals dat werd en nog wordt verricht door de bisschoppelijke commissies St Paulus en Ste Barbara. Ook komt hier de inzet van de oud-katholieke diaconale fondsen zoals de ORKA en de St Jansplaats ter sprake.

Op basis van de aandachtspunten die uit de inventarisatie van plaatselijke activiteiten en uit het overzicht van het binnen- en buitenlandse diaconaat naar voren kwamen, worden in hoofdstuk drie ten slotte beleidsvoorstellen samengevat. Daarbij zal blijken, dat het CB gelukkig niet het wiel opnieuw hoeft uit te vinden, maar kan bevestigen wat al gebruikelijk is en met nieuwe accenten of initiatieven daarop kan voortbouwen. In de bijlagen zijn de gegevens van de inventarisatie gespecificeerd opgenomen.

Het Collegiaal Bestuur dankt alleen die hun medewerking hebben verleend bij de totstandkoming van deze beleidsnota en het spreekt de hoop uit, dat het document met Gods zegen bijdraagt aan de uitvoering van onze diaconale opdracht.

1. Plaatselijke diaconale activiteiten

Om een overzicht te krijgen van plaatselijke diaconale activiteiten stuurde het CB op 8 november 2016 een lijstje met vijf eenvoudige vragen naar alle pastores en de kerk- en statiebesturen. Op 8 december 2016 en 24 januari volgden herinneringen aan diegenen die nog niet gereageerd hadden. In totaal werden er 21 reacties ontvangen; van zes parochies en staties (Delft, Den Haag, Gouda, Hilversum, Leiden en Rotterdam) kwam geen reactie. Voor de overzichtelijkheid wordt er in het overzicht van de antwoorden geen onderscheid gemaakt tussen parochies, staties of kerngroepen en worden alle met de term 'parochie' aangeduid.

1.1 De antwoorden op de vragen

De vragen van het CB aan pastoors en kerkbestuursleden richtten zich met name op diaconale activiteiten in onze kerk, die op de materiële ondersteuning van mensen buiten de eigen kring zijn gericht. Uit de antwoorden bleek dat niet alle respondenten dit goed hebben begrepen, want ze maken soms melding van binnen-parochiële activiteiten zoals het koffiedrinken na een kerkdienst of het bezoeken van oudere of zieke parochianen. Hoewel er zeker ook diaconaat binnen de eigen parochie bestaat en een precieze afbakening tussen binnen en buiten niet altijd even gemakkelijk te maken is, zijn de antwoorden over

binnen-parochiële activiteiten in deze rapportage buiten beschouwing gelaten en is er dus geen categorie 'zorg voor elkaar'.

1) Welke activiteiten ontplooit uw parochie op diaconaal gebied? Hierbij valt te denken aan: bijzondere collectes, een eigen doorlopend project, medewerking aan de voedselbank, vastenactie, voorbeden, oecumenische samenwerking op het gebied van diaconaat.

a. Collectes en projecten

Vrijwel alle parochies doen mee aan de landelijke collectes voor diaconale doeleinden en de vastenactie. Vier parochies hebben een eigen doorlopend project en zes parochies collecteren voor een plaatselijk of specifiek project. In twee parochies heeft de kerkkerk een eigen diaconaal project en in één parochie wordt een deel van de opbrengst van een jaarlijkse parochieactiviteit voor een bepaald diaconaal doel bestemd.

b. Individuele hulpverlening

Vrijwel elke parochie heeft ervaring met verzoeken om hulpverlening. Meestal wordt er om geld gevraagd, maar soms wil men ook een broodje of een kop koffie of gewoon een gesprek. In dat laatste voorzien vier parochies die hun kerkgebouw buiten de reguliere kerkdiensten kunnen openstellen. Zes parochies melden, dat ze kunnen beschikken over bescheiden opbrengsten uit een speciaal potje of een fonds van de parochie; één werkt aan de oprichting daarvan. Eén parochie berichtte, dat zij mensen die om geld voor eten vragen een tegoedbon geven voor een kop soep en een broodje in een plaatselijk eetcafé.

c. Kwetsbare groepen

Alle parochies melden dat ze aandacht geven aan zieken en ouderen, waarbij de grens van het kerklidmaatschap niet streng wordt gehanteerd. Drie parochies hebben een bezoekersgroep, terwijl in verschillende parochies individuele parochianen als vrijwilliger betrokken zijn in verpleeghuizen, hospices of andere plaatselijke welzijnsinstellingen. Het bezorgen van de altaar bloemen bij mensen die om wat voor reden dan ook aan huis gebonden zijn, gebeurt bijna overal. Eén parochie kwam op het idee om ook aan zorgverleners zorg te verlenen. De bijeenkomst voor mantelzorgers die hieruit voortvloeide leverde een bemoedigende ervaring voor organisatie en deelnemers op.

Vijf parochies melden betrokken te zijn bij de opvang van dak- en thuislozen of vluchtelingen en asielzoekers. Ze doen dat door hun kerkgebouw beschikbaar te stellen voor kerkdiensten van vluchtelingen, door mee te werken aan hun inburgering door ze voor een maaltijd bij parochianen thuis uit te nodigen of door taalles te verzorgen.

Alle parochies gedenken kwetsbare groepen mensen als zieken, ouderen en vluchtelingen in de voorbeden tijdens de vieringen. In verschillende parochies is een voorbedeboek of –schrift, waarin intenties kunnen worden genoteerd. In één parochie functioneert een gebedscirkel, terwijl twee andere betrokken zijn bij wakes of demonstraties ten gunste van vluchtelingen. Eén parochie meldt liturgische diensten aan derden (met name uitvaarten) te verzorgen.

d. Hulpverlening in oecumenisch verband

Veel van het diaconale werk gebeurt in oecumenisch verband. Het eerdergenoemde werk voor dak- en thuislozen, vluchtelingen en asielzoekers valt daaronder, maar ook de aandacht voor ouderen in verpleeginrichtingen. Twee parochies melden, dat ze met andere kerken met Kerst en Pasen voedselpakketten verzorgen. Twaalf parochies zijn betrokken bij de plaatselijke Voedselbank door goederen in te zamelen, door te collecteren voor dit doel of door werkruimte beschikbaar te stellen. Vier parochies zijn betrokken bij de plaatselijke kledingbank.

Acht parochies werken mee aan de plaatselijke sociale dienstverlening. Parochianen staan op het rooster van de bemensing van een sociaal spreekuur of een inloophuis, er wordt een bescheiden financiële bijdrage of ruimte in het kerkcomplex beschikbaar gesteld.

Slechts één parochie meldde, dat er plaatselijk geen oecumenische samenwerking mogelijk was.

2) Maakt u gebruik van specifiek materiaal om het diaconaat te promoten?

Indien ja, maakt u dat materiaal zelf of betreft u het van elders, en zo ja, waar vandaan?

Indien nee, heeft u behoefte aan dergelijk materiaal?

De meeste parochies gebruiken voor de vastenactie het materiaal dat de landelijke kerk aanreikt. De te verwachten opmerking hierbij is, dat dit materiaal voldoende moet zijn en op tijd moet worden aangeleverd om in parochiebladen en op websites te kunnen worden verwerkt, dat wil zeggen: uiterlijk in het late najaar voorafgaand aan de vastenactie. Vier parochies zoeken materiaal van plaatselijke diaconale activiteiten. De meeste parochies zijn tevreden met het beschikbare materiaal. Negen parochies antwoordden expliciet geen behoefte aan ander materiaal te hebben.

3) Welke zijn uw – positieve en negatieve – ervaringen met diaconale activiteiten die uw parochie of statie ontplooit?

Vele parochies hebben zich werkelijk moeite getroost om deze vraag uitgebreid te beantwoorden. Hoewel geen van de antwoorden letterlijk met andere overeenkwam, is er in zowel de positieve als de negatieve ervaringen wel een lijn te ontdekken.

De rode lijn in de positieve ervaringen is die van dankbaarheid. Verschillende parochies maken melding van het feit, dat diaconale activiteiten niet alleen een kwestie van *geven*, maar vooral ook van *ontvangen* zijn: door je voor je naaste in te zetten, word je zelf rijker in je geloof en in je leven. Eén parochie meldt zelfs alleen dankbare reacties te kennen. Een andere zegt, dat de jarenlange betrokkenheid bij de plaatselijke voedselbank een hechte band tot stand gebracht heeft. Het bezoek aan de locatie van de plaatselijke voedselbank maakte een aanvankelijk wat sceptische parochie enthousiast om te gaan meewerken. Ook als men vanwege de eigen kleinheid op diaconaal gebied tot oecumenische samenwerking is gedwongen, kan dit de positieve ervaring van gedeeld geloof opleveren.

Eén parochie meldde dat er weliswaar veel aan diaconale activiteiten plaatsvindt – op zich een positieve ervaring – maar dat het kerkbestuur het overzicht mist. In een andere parochie heeft het adhoc-karakter van de diaconale activiteiten de voorheen bestaande werkgroep overbodig gemaakt.

De rode lijn in de negatieve ervaringen kan worden omschreven als moeizaamheid, die op verschillende manieren tot uitdrukking komt. Verschillende parochies melden, dat de inzet van gemeenteleden voor diaconale doeleinden de rest van de parochie niet of nauwelijks bereikt. Een gebrek aan terugkoppeling gaat ten koste van de betrokkenheid. Door het verspreid wonen van parochianen in een diasporasituatie is de betrokkenheid bij een plaatselijk project of de daadwerkelijke inzet van vrijwilligers niet gemakkelijk te realiseren. Vrijwilligers voor diaconale taken zijn – in tegenstelling tot die voor liturgische taken – ook lastig te vinden. Het is sowieso moeilijk om enthousiasme voor diaconale activiteiten op te wekken. Dit geldt voor algemeen omschreven doelen als city-, straat- of luchthavenpastoraat nog sterker dan voor zeer concrete doelen als het slaan van een waterput in Afrika of het stichten van een school op de Filippijnen. Het geven van een financiële bijdrage aan een plaatselijk project wordt soms als compensatie voor het gebrek aan daadwerkelijke inzet van vrijwilligers ervaren. Ook vindt men het bezwaarlijk om voortdurend met een collectebus te moeten rammelen.

4) Heeft een van uw kerkbestuursleden het diaconaat in zijn of haar portefeuille?

Vier parochies meldden een portefeuillehouder diaconaat in het kerkbestuur te hebben, in één geval samen met nog een vrijwilliger en in één geval samen met de pastoor. In één andere vervulde de secretaris die functie, maar slechts vanwege een al lang bestaande vacature. Tien andere parochies meldden dat ofwel geen van de kerkbestuurders het diaconaat in portefeuille had, of dat alle kerkmeesters dat beleidsterrein samen behartigden. In één geval was het geen kerkbestuurslid, maar een zeer betrokken parochiaan die als coördinator van diaconale activiteiten fungeerde. Eén parochie maakte melding van het feit, dat het een bezinningsproces met betrekking tot het diaconaat begonnen is.

5) Heeft u bijzondere aandachtspunten die u het CB voor zijn beleid wilt meegeven?

Vijf parochies hadden geen bijzondere aandachtspunten voor het diaconale beleid van CB. Eén parochie meldde blij te zijn met het themanummer van *De Oud-Katholiek* over diaconaat, omdat bewustwording hard nodig blijft. Op soortgelijke wijze vulde een andere aan, dat er weliswaar veel moois gebeurt, maar dat dat niet altijd ook elders bekend wordt. Het CB zou aandacht kunnen schenken aan specifieke plaatselijke acties, die andere parochies kunnen inspireren. Informatie over de vastenactie en de collecteraanbevelingen moeten op tijd komen. Eén parochie deed de suggestie om tijdens de kerkdienst evenals de PKN standaard twee collectes te houden, waarvan één bestemd voor diaconale activiteiten. Eén parochie gaf de aanbeveling aan het CB om ter stimulering van diaconale projecten ter plaatsen in elke parochie een diaken te benoemen.

Parafrases van drie goede aanbevelingen ter afsluiting:

‘Houd het diaconaat op de agenda zonder er een heftig speerpunt van te maken. Uit de hele uitstraling en verkondiging moge duidelijk zijn welk mensbeeld de kerk voor ogen heeft. Ook voor veel parochianen vloeit daar logisch een engagement bij een diaconale situatie die op hun pad komt uit voort.’

‘De landelijke kerk hoeft niet alles te doen of te hebben wat ook in de parochies aanwezig is. Kies voor het subsidiariteitsbeginsel: laat de gemeentes zelf de verschillende aspecten van kerkzijn behartigen en ondersteun dat door een centraal beleid van stimulering.’

‘Diaconaat op internationaal en lokaal niveau is idealiter een vorm van kerkzijn in verbondenheid en gemeenschap.’

1.2 Uitgangspunten voor beleid

De antwoorden van pastoors en kerkbesturen die in het vorige hoofdstuk werden samengevat, leveren niet alleen het materiaal voor beleidsvoorstellen, maar roepen ook vragen op waarmee dat te formuleren beleid rekening moet houden. Zo hebben éénnentwintig parochies en staties – soms na herhaaldelijk aandringen – de moeite genomen om te reageren op de vragen van het CB en hebben zes andere dat nagelaten. Een nadere beschouwing van de parochies die al dan niet hebben gereageerd laat zien, dat het niet de relatieve grootte of rijkdom van de parochie is, die een positieve reactie oplevert. Zo hebben de beide relatief grote en rijke parochies Hilversum en Den Haag in tegenstelling tot Utrecht niet gereageerd, terwijl de kleine en arme kerngroep Friesland en de statie Twente in tegenstelling tot de ook arme en relatief kleine parochie Gouda wél hebben gereageerd. Misschien wijst deze mate van respons op de overbelasting van pastores en kerkbesturen of vloeit zij voort uit de moeite die het kost om naast alle inspanningen voor de liturgie ook interesse op te brengen voor het diaconaat, zoals uit verschillende antwoorden naar voren kwam.

Het CB ziet het als zijn taak om als bestuur van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland initiërend, coördinerend en informerend op te treden. Het eerste doet het door bijvoorbeeld het doel van de landelijke collectes en de vastenactie vast te stellen, contact te onderhouden met de Missie St Paulus en diaconale fondsen en mede daardoor op de hoogte te blijven van diaconale activiteiten in andere al dan niet oud-katholieke kerken of organisaties. De coördinatie van diaconale activiteiten in parochies en staties vindt met name plaats tijdens de werkbezoeken van de bisschoppen, die hierover in het CB rapporteren. Bij een werkbezoek propageert de bisschop de projecten van de Missie St Paulus, adviseert hij de parochie met betrekking tot haalbare initiatieven ter plaatse of brengt hij haar desgewenst met andere parochies of werkgroepen in contact. Ook als een parochie achterblijft in de ontwikkeling van diaconale activiteiten, stelt de bisschop dit tijdens een werkbezoek aan de orde. Het CB informeert parochies en staties door materiaal voor de vastenactie in voldoende mate en tijdig uit te (laten) brengen, door aanbevelingen bij de verschillende collectes te geven en desgevraagd landelijke bekendheid te geven aan specifieke plaatselijke initiatieven. Uit de antwoorden op de vragen van het CB blijkt, dat de parochies voor plaatselijke diaconale activiteiten voldoende materiaal bijeen weten te brengen en geen bijzondere behoefte hebben aan ander

materiaal. Bij de uitvoering van deze driedelige taak laat het CB zich leiden door de volgende overwegingen.

1.2.1 Diaconaat is essentieel

De woorden 'diaconaat', 'diaconie' en 'diaken' zijn afgeleid van het Griekse werkwoord *diakonein*, dat 'dienen' betekent en de vertaling is van het Hebreeuwse 'abd'. In het grote gebod dat Jezus geeft wordt het dienen van JHWH God op één lijn geplaatst met het liefhebben van de naaste, want 'die is als jijzelf' (vgl. Matteüs 22. 34-40). Het aldus geformuleerde dubbelgebod is de samenvatting van wet en profeten. Zoals JHWH in tijd en ruimte een verbond gesloten heeft met zijn volk Israël en in Jezus mens geworden is om ons bestaan te delen en dat bestaan en daarmee de hele schepping uiteindelijk tot zijn heerlijkheid te verheffen, zo worden wij als mede-erfgenamen van de belofte aan Israël en als volgelingen van Jezus Christus geroepen om ons aardse bestaan door ons doen en laten te vervullen met die hemelse heerlijkheid. Anders gezegd: de liefde die God ons in zijn Zoon heeft betoond vindt haar parallel in onze beaming, onze liefde voor elkaar. En zoals Gods liefde omvattend en alles doordringend is, is ook het diaconaat als uitoefening van onze naastenliefde dat. Dat wil zeggen: ons hele bestaan als christen, ons maatschappelijke getuigenis, ons liturgische vieren en onze inzet voor onze naaste worden gekenmerkt door het diaconale aspect van naastenliefde. Een eerste beleidspunt voor het CB is dan ook het onderschrijven van dit essentieel christelijke karakter van diaconaat, dat niet alleen uit de daadwerkelijke inzet voor onze naaste, het diaconaat in engere zin, maar uit alle aspecten van ons christelijke bestaan blijkt.

1.2.2 Diaconaat doorbreekt grenzen

Zoals uit sommige reacties op de vragen van het CB bleek, is er in verschillende parochies een geleidelijke overgang van diaconale activiteiten gericht op eigen parochianen naar die op mensen buiten de eigen kring. Dat is niet verwonderlijk, aangezien er in alle parochies en staties vrienden zijn die formeel geen lid van de kerk zijn, maar die zich soms zeer actief inzetten. Daarnaast hebben alle parochianen ook niet-oud-katholieke partners, kinderen of andere familieleden of vrienden, die soms delen in de activiteiten, de zorg of de belangstelling van de parochie. Kortom: diaconaat reikt voorbij de grens van het kerklidmaatschap. Deze laatste stelling wordt nog versterkt door de positieve ervaring die blijkens de antwoorden in parochies met diaconale activiteiten wordt opgedaan. Als men zich óver de grens van het eigenbelang of buiten de eigen groep inzet, dan kan men dat als een verrijking van het eigen geloof ervaren. Het CB speelt de beide doelgroepen van diaconale activiteiten niet tegen elkaar uit, maar ziet ze in elkaars verlengde. Het beleid van het CB is daarom zowel gericht op waardering voor de diaconale zorg voor mensen binnen de eigen kring (ter versterking van de eendracht binnen de parochie) als ook op de zorg voor mensen daarbuiten. Beide vormen van zorg zijn niet alleen uitdrukking van geloof, maar verrijken en versterken dat geloof.

1.2.3 Diaconaat brengt vreugde

In hun antwoorden aan het CB gaven verschillende parochies er blijk van, dat hun diaconale inzet niet zonder moeite tot stand komt, maar desondanks altijd ook vreugde brengt aan diegenen die zich daarvoor inzetten. Als een parochie eenmaal de moeite heeft overwonnen om met een diaconaal project te beginnen, dan blijkt dat vaak meer op te leveren dan men investeerde. Een voorbeeld is het bezoek van een parochie aan de plaatselijke voedselbank, waardoor het enthousiasme om te gaan meewerken werd gewekt. Mensen die oog in oog hebben gestaan met iemand die in nood verkeert, zullen minder gemakkelijk generaliserend over hen spreken. Het CB moedigt de parochies aan om dit soort bezoeken te brengen aan plaatsen waar diaconaal wordt gewerkt of persoonlijke ontmoetingen te hebben met mensen in nood. Hiermee neemt het CB ook de aanbeveling over om bij diaconale activiteiten vooral concrete en geen algemeen omschreven doelen te stellen.

1.2.4 Kerkelijk samenwerken waar mogelijk

Vrijwel alle parochies werken op diaconaal terrein buiten de eigen groep in oecumenisch verband samen. Voorbeelden hiervan zijn de betrokkenheid bij de voedsel- of de kledingbank, een plaatselijk sociaal spreekuur of inloophuis, de zorg voor dak- en thuislozen of ongedocumenteerden en asielzoekers. Oecumenische samenwerking was al een van de speerpunten in de Bisschopsverklaring van 1889 en is dat in alle oud-katholieke kerken steeds ook gebleven. Het bijzondere van samenwerking op diaconaal terrein is, dat het niet van tevoren een overeenkomst over geloofsverschillen vereist, maar integendeel kan bijdragen tot een wederzijds vertrouwen dat zo'n overeenkomst dichterbij kan brengen. Het CB juicht deze samenwerking dan ook van harte toe.

1.2.5 Hindernissen wegnemen

De vraag van het CB naar positieve en negatieve ervaring met diaconaal werk was mede bedoeld om in kaart te brengen op welke punten het landelijke bestuur zou kunnen bijdragen aan verbetering door hindernissen weg te nemen. Als belangrijkste negatieve ervaring kwam naar voren, dat het moeite kost om belangstelling of enthousiasme voor diaconale initiatieven te wekken. Soms zijn er maar enkele individuele parochianen die zich voor een diaconaal project inzetten. Soms ontbreekt het aan draagvlak of een goede terugkoppeling.

Hoewel uit de reacties bleek, dat eigenlijk niemand het verlossende antwoord van het CB verwacht, wil het bestuur met zijn beleid er toch toe bijdragen, dat de moeilijkheden bij diaconale activiteiten weggenomen of tenminste verlicht worden. Zo kan het CB ervoor zorgen, dat er landelijke bekendheid aan succesvolle plaatselijke initiatieven wordt gegeven, bijvoorbeeld via berichtgeving op de landelijke website of andere media. Het CB roept de parochies dan ook op om zulke berichten toe te sturen. Ook kan het CB via een van zijn leden een mogelijkheid creëren tot uitwisseling van ervaringen en ideeën, waardoor zorgen en enthousiasme worden gedeeld. Het CB zal ervoor zorgdragen dat bij informatievoorziening over diaconale projecten eerder met persoonlijke getuigenissen dan met algemene projectbeschrijvingen wordt gewerkt. Ten slotte stimuleert het CB via de bisschoppen de parochies om zich vooral voor haalbare initiatieven in te zetten en geen taken op zich te nemen die qua mens- of geldkracht niet te uit te voeren zijn.

2. Binnen- en buitenlands diaconaat

Binnen- en buitenlands diaconaal werk werd tot 2012 door met name twee organisaties binnen de Oud-Katholieke Kerk van Nederland opgezet en uitgevoerd: de Stichting voor Internationaal en Oecumenisch Hulpwerk / Diaconaal Bureau en de Missie Sint Paulus. Om overlap te voorkomen en een duidelijker onderscheid tussen binnenlands en buitenlands werk te maken, werden in het genoemde jaar de twee commissies Missie en Diaconaat Binnenland Ste Barbara en Missie en Diaconaat Buitenland St Paulus (her)opgericht. Omdat beide commissies mede gestalte gaven aan het landelijke beleid (en dat in het geval van de Missie St Paulus nog altijd doen), komen hun activiteiten hier ter sprake. Ook besteden we hier aandacht aan de fondsen die als weliswaar onafhankelijke stichtingen nauwe banden hebben met de Oud-Katholieke Kerk en haar functioneren op diaconaal terrein steunen.

2.1 Buitenlands diaconaat: de Missie St Paulus

De Missie St Paulus werd in 1967 opgericht en gaf sindsdien (dus ook al ruim vóór de reorganisatie van 2012) gestalte aan de buitenlandse diaconale activiteiten van de Oud-Katholieke Kerk. Zij maakt hierbij onderscheid tussen 'missie' als de hulp bij de opbouw en uitbreiding van lokale kerkgemeenschappen en 'diaconaat' als de meer concrete hulpverlening bij bepaalde projecten die een ruimer terrein bestrijken dan kerkopbouw. Op basis van de kerkelijke gemeenschap die sinds het Bonn Agreement van 1931 tussen de oud-katholieke en de anglicaanse kerken is op- en uitgebouwd, verloopt ook de diaconale inzet van de Missie St Paulus veelal via de kanalen van anglicaanse zusterkerken wereldwijd. Andere vormen van internationale en oecumenische samenwerking bestaan er met de oud-katholieke kerken in Zwitserland en

Duitsland, de Kerk van Zweden en meer protestants getinte organisaties als Kerk in Actie, het Nederlands Bijbelgenootschap of de Nederlandse Zendingsraad.

Valt er iets te zeggen over de beleidsuitgangspunten van St Paulus, die belangrijk kunnen zijn voor het landelijke beleid van de OKKN?

- Een van de leden van het Collegiaal Bestuur fungeert als contactpersoon van de landelijke kerk naar de Missie St Paulus en vice versa.
- De Oud-Katholieke Kerk houdt met Pinksteren de jaarlijkse collecte voor het werk van de Missie St Paulus.
- Bij werkbezoeken aan parochies controleert de medewerker van het bisschoppelijk bureau of er promotiemateriaal voor de Missie St Paulus aanwezig is.
- Tijdens de gemeentevergadering bij het werkbezoek beveelt de bisschop het werk van de Missie St Paulus aan.

2.2 Binnenlands diaconaat: de Missie Ste Barbara

Bij haar oprichting in 2012 kreeg de Missie Ste Barbara drie doelen mee:

- a) de ondersteuning van grotere binnenlandse diaconale projecten zoals het straatpastoraat in Leiden, het citypastoraat in Rotterdam, het luchthavenpastoraat op Schiphol en het zeemanspastoraat in Rotterdam en Vlissingen;
- b) het inventariseren van bestaande diaconale activiteiten op plaatselijk niveau en de ondersteuning van die projecten;
- c) steun aan individuele mensen in nood

De uitvoering van deze activiteiten kreeg helaas met grote moeilijkheden te maken. De bezetting van de commissie bleek moeilijk op peil te brengen om de taken aan te pakken. De genoemde lopende projecten bleken qua organisatie of uitvoering te uiteenlopend te zijn om onder één noemer te brengen. Het bestuur kreeg weinig medewerking op plaatselijk niveau om de gevraagde inventarisatie tot stand te brengen. Ook de respons op het landelijke onderzoek naar armoede was bedroevend laag. De fondsenwerving die de ondersteuning van de projecten moest garanderen leverde weinig op of bleef op enkele individuele bijdragen na geheel uit. De bestuursleden wilden per 1 januari 2016 niet meer voor een herbenoeming in aanmerking komen, waardoor de commissie ophield te bestaan.

Twee van de vier genoemde projecten, het straat- en het zeemanspastoraat, zijn inmiddels ook afgerond of afgestoten, terwijl de andere twee, het citypastoraat en het luchthavenpastoraat, hun eigen organisaties hebben. Aanvragen voor individuele hulpverlening kunnen bij de gezamenlijke oud-katholieke diaconale fondsen worden ingediend.

Beleidsaanbevelingen:

- a) afstand nemen van *projectmatige* karakter (want ze lopen niet af, maar duren voort) en benadrukken van het *diaconale* karakter van citypastoraat en luchthavenpastoraat: geen kerkopbouw in traditionele zin (met als doel parochievorming of eredienst), maar dienstbaarheid en dienstverlening;
- b) passende financiering beschrijven en organiseren. Omdat de afnemers van de diensten (anders dan men in parochies verwacht) niet (kunnen) betalen, moet er altijd geld bij. Fondsen werven via donateurs, vrienden van, legaten en erfenissen, weldoeners...
- c) passende bestuursvorm kiezen (als die er zoals op Schiphol al niet is): onafhankelijk van kerkbestuur?

2.3 Oud-katholieke diaconale fondsen

De zorg voor de armen was in voorgaande eeuwen een taak van de plaatselijke besturen van parochies, die daarom als 'armen- en kerkbestuur' ook de parochiële armenkas beheerden. Met de groei van de welvaart in de tweede helft van de 20ste eeuw heeft de overheid deze zorg van de kerken overgenomen. In de

meeste oud-katholieke parochies is de armenkas – al dan niet in de vorm van een afzonderlijk fonds – onder de directe verantwoordelijkheid van het kerkbestuur gebleven, maar in enkele steden is zij in een formeel van het kerkbestuur onafhankelijke stichting ondergebracht. Zo zijn de Oude Rooms-Katholieke Aalmoezenierskamer (ORKA) in Utrecht en de St Jansplaats te Rotterdam zulke onafhankelijke stichtingen, die zich naast hun soms aanzienlijke bijdrage aan de Oud-Katholieke Kerk van Nederland in algemene zin ook nog altijd in voor plaatselijke diaconale doeleinden en individuele hulpverlening inzetten. De ORKA ondersteunt de landelijke kerk onder andere sinds jaar en dag met een vast bedrag voor het groot onderhoud van kerkgebouwen, terwijl de St Jansplaats de start van het citypastoraat in Rotterdam mede financierde. Beide fondsen verklaarden zich bereid de taak van de individuele hulpverlening aan mensen in nood van de opgeheven commissie Ste Barbara over te nemen. Zij hebben daartoe in 2016 een gezamenlijk loket ingericht, waar geestelijken of kerkbesturen zich met verzoeken kunnen melden.

Beleidspunten t.a.v. deze fondsen:

Het CB

- a) verwelkomt de samenwerking van ORKA en St Jansplaats t.b.v. van individuele hulpaanvragen
- b) publiceert het loket op haar website
- c) maakt deze vorm van hulpverlening bekend bij de parochies
- d) brengt diaconale projecten in Utrecht en Rotterdam onder de aandacht van de fondsen

3. Samenvatting

Het CB beschouwt diaconaat:

- als een essentieel onderdeel van de kerkelijke presentie, zowel landelijk als plaatselijk
- als middel om grenzen te doorbreken en daarmee als uitdrukking van christelijke naastenliefde
- als mogelijkheid om vreugde te brengen en met elkaar te delen
- als middel bij uitstek om interkerkelijke samenwerking gestalte te geven

Het CB propageert en ondersteunt plaatselijke diaconale initiatieven, de uitwisseling van positieve en negatieve ervaringen en neemt waar mogelijk hindernissen voor een succesvolle diaconale actie weg.

Ten aanzien van de Missie St Paulus:

- Een van de leden van het CB fungeert als contactpersoon van en naar de Missie St Paulus.
- De OKK houdt met Pinksteren de jaarlijkse collecte voor het werk van de Missie St Paulus.
- Bij werkbezoeken wordt gecontroleerd of er promotiemateriaal voor de Missie St Paulus ter plaatse aanwezig is.
- Tijdens het werkbezoek beveelt de bisschop het werk van de Missie St Paulus bij de parochie aan.

Ten aanzien van landelijke diaconale projecten:

- Het CB neemt afstand van het *projectmatige* en benadrukt het *diaconale* karakter van vormen van kerkelijke presentie als citypastoraat en luchthavenpastoraat.
- Het CB organiseert een passende bestuursvorm en financiering van dergelijke vormen van kerkelijke presentie, die zo mogelijk onafhankelijk is van een plaatselijk kerkbestuur en gefinancierd wordt door bijdragen van donateurs, leden, vrienden en fondsen.

Beleidsaanbevelingen ten aanzien van fondsen met diaconale doelstellingen:

- Het CB juicht de samenwerking van ORKA en St Jansplaats t.b.v. van individuele hulpaanvragen toe en publiceert het loket op de website van de landelijke kerk.
- Het CB maakt deze vorm van hulpverlening bij de parochies bekend.
- Het CB brengt daartoe verzocht plaatselijke diaconale projecten bij deze fondsen onder de aandacht.

Bijlage I: de brief met vragen

verzonden 8 november 2016, herinneringen 8 december 2016 en 24 januari 2017.

Amersfoort 8 november 2016

Geachte pastoors, geachte leden van het kerkbestuur,

Een van de aandachtspunten in het Beleidsplan waaraan het Collegiaal Bestuur uitvoering wil geven betreft de diaconale activiteiten in onze kerk, die gericht zijn op met name de materiële ondersteuning van mensen buiten de eigen kring. Om een overzicht te krijgen van wat er op dit gebied gebeurt en om op basis van die antwoorden tot een landelijk beleid op dit gebied te komen, vraag ik uw antwoord op de volgende vragen:

1. Welke activiteiten ontplooit uw parochie op diaconaal gebied? Hierbij valt te denken aan: bijzondere collectes, een eigen doorlopend project, medewerking aan de voedselbank, vastenactie, voorbeden, oecumenische samenwerking op het gebied van diaconaat.
2. Maakt u gebruik van specifiek materiaal om het diaconaat te promoten?
Indien ja, maakt u dat materiaal zelf of betreft u het van elders en zo ja, waar vandaan?
Indien nee, heeft u behoefte aan dergelijk materiaal?
3. Welke zijn uw – positieve en negatieve – ervaringen met diaconale activiteiten die uw parochie of statie ontplooit?
4. Heeft een van uw kerkbestuursleden het diaconaat in zijn of haar portefeuille?
5. Heeft u bijzondere aandachtspunten die u het CB voor zijn beleid wilt meegeven?

Ik dank u bij voorbaat voor uw medewerking en uw reacties graag vóór 1 december via mijn e-mailadres dirkjanschoon@gmail.com tegemoet.

Met vriendelijke groeten,
+ Dirk Jan

Bijlage II: ontvangen reacties op de brief

Reacties ontvangen van de parochies en staties:

1. Alkmaar	29-11	12. Schiedam	07-01
2. Amersfoort	11-11	13. Schoonhoven	08-12
3. Amsterdam	15-11	14. Twente	10-12
4. Arnhem	17-11	15. Utrecht	05-12
5. Culemborg	10-12	16. IJmuiden	25-01
6. Dordrecht	23-11	17. Zeeland	26-01
7. Egmond	21-11	18. Eindhoven	26-01
8. Enkhuizen	22-11	19. Krommenie	26-01
9. Friesland	16-11	20. Groningen	30-01
10. Haarlem	08-12	21. Mijdrecht	10-02
11. Den Helder	17-11		

Geen reactie ontvangen van: Delft; Gouda; Den Haag; Hilversum; Leiden; Rotterdam.

Bijlage III: overzicht van de antwoorden op de vragen

1) Welke activiteiten ontplooit uw parochie op diaconaal gebied? Hierbij valt te denken aan: bijzondere collectes, een eigen doorlopend project, medewerking aan de voedselbank, vastenactie, voorbeden, oecumenische samenwerking op het gebied van diaconaat.

altaar bloemen: 1, 3, 16,
bezoekersgroep: 1, 3, 16,
vastenactie: 1, 2, 3, 4, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20
eigen doorlopend project: 4, 14, 15,
incidentele steunverlening: 11, 15,
kinderkerkproject: 2, 3,
collectes:
 regulier: 2,
 landelijk: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 18,
 lokale/stedelijke projecten: 9, 15, 17, 18, 20,
 bijzondere gelegenheid: 1 (Driekoningen),
 specifieke projecten: 6 (Mariabeeld op Sri Lanka), 7, 18,
oecumenisch: indien mogelijk 13
 voedselpakketten: 1 (Pasen), 7 (Kerst en Pasen)
 sociale hulpverlening: 1 (spreekuur), 2 (Schoenmaatjes), 3, 5, 9, 10, 16 (noodfonds)
 inloophuis: 1, 12 (opbrengst Kuyterfonds; verhuur pastorieruimte; pastorale inzet),
 hospice / verpleeghuis: 1, 5, 16, 21
 koken voor dak- en thuislozen: 4 (met opbrengst kaarsjesbranden)
 vastenmaaltijden: 4
 kledingbank: 9, 14, 20, 21,
 vluchtelingen/asielzoekers: 9, 10, 19,
 dak- en thuislozen: 15, 20,
geen oecumenische samenwerking mogelijk: 21 (als enige!)
ouderenbijeenkomst: 1,
mantelzorg: 9,
klusjes, schoonmaak: 18,
open kerk
 openstelling: 3, 5,
 kerk beschikbaar stellen: 1,
individuele hulpverlening:
 tegoedbonnen voor soep en broodje in plaatselijk café: 2
 uit eigen potje/fonds: 3, 5 (in oprichting), 6, 8, 15, 16, 18,
voedselbank
 goederen: 2, 3, 5, 6, 8, 14, 15, 18, 19, 20, 21
 collectes: 2, 3, 14,
 ruimte bieden: 11
demonstraties, protesten, wakes: 2, 18,
voorbeden: 2 (voorbedenschrift), 3, 4 (ook gebedscirkel), 5, 7, 8, 10, 11, 13,
liturgische diensten voor derden (uitvaarten): 18,

**2) Maakt u gebruik van specifiek materiaal om het diaconaat te promoten?
Indien ja, maakt dat materiaal zelf of betreft u het van elders, en zo ja, waar vandaan?
Indien nee, heeft u behoefte aan dergelijk materiaal?**

Nee: 8, 13,

Geen behoefte aan ander materiaal: 2, 4, 10, 12, 13, 15 (gaat zo ook)

Ja: collectes, vastenactie: 1, 2, 3, 12, 18, 19, 20, 21.

Ja, van elders: 10 (lokale diaconale samenwerking), 12 (inloophuizen), 14, 17 (wat beschikbaar is), 18 (zelf maken), 20,

Er bestaat behoefte aan materiaal, met name over de vastenactie voor websites en parochiebladen: 1

Bereidheid om samengesteld materiaal beschikbaar te stellen: 1

3) Welke zijn uw – positieve en negatieve – ervaringen met diaconale activiteiten die uw parochie of statie ontplooit?

Alleen maar dankbare reacties (14, 21)

Aansluiting bij oecumenische initiatieven loopt via enkele vrijwilligers, maar bereikt de rest van de parochie niet of nauwelijks: 1

Door spreiding van de parochianen van buiten de stad is de betrokkenheid op stadse activiteiten gering: 1, 17

Vrijwilligers werven voor diaconale activiteiten is moeilijk (itt tot liturgische taken): 2, 17

De praktijk van ad-hoc taken die worden uitgevoerd maakte een diaconale werkgroep overbodig; kerkbestuur probeert alert te blijven: 2

Jarenlange betrokkenheid scheidt een hechte band: 2 (voedselbank)

Gemopper over wereldwinkel-verkoop bij de kerk (7)

Lastig om enthousiasme voor nieuwe initiatieven te krijgen (7, 17)

Bezoek aan de Voedselbank werd zeer gewaardeerd (8)

Concrete doelen spreken meer aan dan algemeen doel als 'straatpastoraat' (10)

Niet voortdurend met de collectebus rammelen (10)

Men wil wel mee diaconale activiteiten, maar woont meestal niet dicht bij elkaar, hetgeen concrete medewerking anders dan louter financieel lastig te organiseren maakt (12).

Geringe omvang van de parochie maakt oecumenische samenwerking nodig: dat is een positieve ervaring! (13, 19)

Negatief: rekening moeten houden met informatie die kan leiden tot een bijdrage in natura in plaats van geld (13, snap ik niet)

Positief: reacties van betrokken parochianen (15)

Negatief: de groep betrokkenen vrijwilligers is erg klein en moeilijk uit te breiden/aan te vullen (15)

Terugkoppeling ontbreekt soms en dat is jammer, want het betrokkenheid kunnen vergroten (15)

Men geeft over het algemeen gul (18), met name voor lokale projecten (20)

Landelijke projecten staan soms te ver van mensen af (20)

Doorlopende projecten vergen voortdurende aandacht (18)

4) Heeft een van uw kerkbestuursleden het diaconaat in zijn of haar portefeuille?

Nee: 1, 3, 7, 8, 9, 10, 12, 13 (gehele kerkbestuur), 14 (maar wel door zeer betrokken vrijwilliger), 18, 19, 21.

Ja: 2 (secretaris, maar bij gebrek aan vacature-ervuller), 15, 17 (met een vrijwilliger); secretaris en pastoor (20)

5) Heeft u bijzondere aandachtspunten die u het CB voor zijn beleid wilt meegeven?

Nee: 1, 3, 8, 12.

Ja: goed dat de OK een themanummer had, bewustwording is en blijft hard nodig! (2)

Opletten of je beter bijdrage in natura dan wel in geld kunt geven (13)

Specifieke acties kunnen door het CB aan de gehele OKK worden gemeld. Er gebeurt veel moois, maar we weten het niet altijd (15).

Info over landelijke collectes loopt soms achter (17)
Mix van landelijke, regionale en lokale doelen zou vruchtbaar kunnen zijn (17)
Standaard twee collectes à la PKN, waarvan één voor diaconie (17)
Diaconaat en liturgie bij elkaar houden: opdracht, gebeden (18)
Benoem een diaken in elke parochie (20)
Beter promotiemateriaal met pakkender teksten (20)
Mogelijkheid om te kiezen uit diaconale doelen, landelijk of plaatselijk (21)

‘Houd het diaconaat op de agenda zonder er een heftig speerpunt van te maken. .. Uit de hele uitstraling en verkondiging moge duidelijk zijn welk mensbeeld de kerk voor ogen heeft. Ook voor veel parochianen vloeit daar logisch een engagement bij een diaconale situatie die op hun pad komt uit voort.’

‘Landelijke kerk hoeft niet alles te hebben wat ook in de parochies aanwezig is. Kies voor het subsidiariteitsbeginsel: laat de gemeentes zelf de verschillende aspecten van kerk-zijn behartigen en ondersteun dat door een centraal beleid van stimulering.’

‘Diaconaat op internationaal en lokaal niveau is idealiter een vorm van kerkzijn in verbondenheid en gemeenschap.’